

UDAZKEN KANTA

Burdin eta txapa guztiak dardara bizian zeramatzen Citroën zaharrak. Bidean behera, hauts artean, lehertu beharrean zihoala pentsa zitekeen. Barruan, gizon bat eta emakume bat. Ixilik. Pentsakizunak ausnartzen. Ixiltasunak berekin daraman adierazpide sakonaz. Bihotzaren mintzoa eta Citroën zaharraren burrunba zen entzuten zen bakarra. Ibilaldi guztietan lagun izandako Citroën zaharraren run run run hura gorputzaren atal bat zuten. Soinuz egindako odol be-rezi bat.

Gizona eta emakumea kantariak ziren, bizitzan zehar kanta berri ugari asmatuak. «Nabari zaiek Citroën zaharraren musika» zion herriko atso zimur batek. Eta egia zen.

Adi adi egoten ziren denak. Kantariak ziren gizon-emakumeak. Garai batean ahots zoliz kantatu izan zuen gizonak. Orain, mututasun era behartuta arkitzen zen. Lehen, bere musikak bazuen kotxe zaharraren zerbait. Baina oraingoan kotxe zaharrak erabat hartu zuen kantariaren txanda. Lehen, zerbait bazirela uste zuten. Kantariak ziren. Orain, hori ere ukatu egiten zitzairen. «Baimena behar du-zue kantatzeko» esan zitzairen...

Citroën zaharra poliki poliki, urrutian galtzen. Bidean behera eta behera, arnasketa herstuan, herritik ihesi...

Bazekitzaten kanta politikak; kanta alaiak, kanta tristeak. Baina beti politikak.

Historiak ere bazekitzaten. Haiak kontatutako ipuinak herriko umeen artean ahoz aho zebiltzen. Herriko haur guztiak inguratzen zitzaizkien. «Entzun, umeok, zer gertatu zitzaion Artilongo erregeri!» hots egiten zuen gizonak, eta berehala, umeak etortzen hasten ziren. Dozenaka, elkargainka pilatu arte. Eta denak gizon-emakumearen ezpainenatik zintzilik egoten ziren, arnasa hartzeko ere bildurrez. «Erregek alaba bat zuen, eta soro eta baso ugari. Hala ere, inguruko soroen atzetik zebilen. Bazekien soro ugariak aberastasuna zekartela...

Gaiztoa zen erregea...» jarraitzen zuten. Eta haurrak beren inguruan pilatzen eta pilatzen joaten ziren... Kantariak ezin ikus ahal izateraino.

Herriko hazientzat ere bazituzten historiak eta kantak. Gizonak gitarra bat jotzen zuen. Emakumeak, txistu moduko bat eta eskuko soinua. Herriak gehien atsegin zuena gitarra zen, noski. Hitzak mututzen zirenean, gitarrak betetzen zuen hitzen hutsunea. Bere soinu humila noten barrenean ezkutatzen ziren sekretu guztiak azaltzen joaten zen. Argitu egiten zela esan behar. Gizonaren nahigabeak, nekazarien lanak... edozertaz mintza zitekeen gitarra humila.

Elkarri segika bezala ibili ohi ziren gizonaren hitz lakarrak eta gitarraren nota izutiak. Momentu horietan, gora begira gelditzen zen gizona, inork ikus ez zitzakeen hitz misterioso batzuk irakurtzen ihardungo balu bezala. Behar bada, mundu honetatik kanpo zegoen beste mundu batean idatzitako poema eder baten atzetik. Zer bait ederra lortu nahi zuen hona beherako, lan-nekeetan dabilen jendearen atsegingarri.

*«Larrosa bat nuen
nere baratzean
baina neguko haize izoztuak
zimeldu dit hura.
Haur bat nintzelarik
nik uste nuen
izango nuela noizpait
larrosa polit bat,
baina haize hotzak
lapurtu dit neri,
ez dakit zergatik,
nere azken poza...»*

Kantarien hitzek bizia hartzen zuten bien ahotsak elkartzen zirenean...

Baina ixilik zihozzen Citroën zaharrean, burdin-egurren trikitraka lagun zutelarik, beren sonrero beltzak belarrietaraino sartuta. Kantarien nortasunaren zati ziren sonreroak. Jaso izan zituzten txanpon guztiak, sonrero haietatik, sonrero beltz koipetsu haietatik pasatu ziren. Kantarien sonreroak ziren...

Eta bidean behera, sonreroak ere triste zihozzen beren jabeen buruetan. Behin ere baino koipe ta izardi gehiago.

Nora zihozzen? Ez dakit, inor ez bait zen ausartu «nora zoazte?»

edo «zer egin behar duzue?» galdetzen. Denak ixilik gelditu ziren, errespetoz eta bildurrez. Gizon bati bidegabekeria bat egin zaiola ikusten dugunean eta aurre emateko lain kemen ez dugunean, ixilik gelditu ohi gara. Ezintasunak sortzen duen ixiltasuna izaten da hori.

Herrian bildurra zen nagusi eta inor ez zen ausartu ezer egiten. Nork jakin herriaren pentsamendu ezkutuen berri? Ixilean gordezen direnak ilunpean gelditzen dira. Honelaxe gelditu zen orduan ere.

Herria gain batean arkitzen zen eta irteera bakarra duten herri horietako bat zen. Irteera herstua, harrizko bi etxeren artean.

Besteetan algaraz, negarrez, txaloz erantzun zutenek orain ez zuten beste erantzunik: mututasuna. Eta kantariak herritik alde egin behar izan zuten. Ixilik, begiak lurrerantza, inor ikusi gabe, txanponik jaso gabe...

Herrian, batez ere pertsona hazien artean, ez zuen inork txintik ere atera. Baikorrenak beste kantari batzuk sortuko zirela uste zuten. Ez ziren konturatzen zelako garrantzia duten kantariak herri batean. «Bai, herriak lehengo moduan jarraituko du» esango dizu norbaitek, baina, kantari gabeko herria, herri hila da, bihotzik gabeko gizona gizon hila den era berean.

Hain baikorrak ez zirenak, baina bildurraren menpean bizi ziren haiek bidearen azken makurrerantza begiratzen zuten. Baina ez zuten ezer egiteko ahalmenik.

Jendeak lanean jarraitu zuen. «Bizi egin behar da» esaten zuten, eta, horrekin dena esana zela uste zuten.

Umeak izan ziren gehien nabaritu zutenak kantarien alde egitea. Gogoratzen zituzten garai bateko algarak eta jolasak, eta ez zekiten egiaz zer gertatu zen. Harrez gero, kantariak falta ziren.

«Gizon gaiztoak ziren» esaten ausartu zen ama bat. Haurrak begiak ikaragarri zabaldua begiratu zion. «Zertan antz eman ote diote?» esango balu bezala. Baina, gehienek ez zuten ezer esaten. Etorriko ziren garai hobeak.

Kantarien Citroën zaharra zerumugan galdu zen. Berarekin eraman zituen herriaren lilura-itxaropenak. Gizonaren ahots zakarrak utzitako oihartzunek artean itzali gabe jarraitzen zuten. Eta gitarren soinua lehuna guztien gogoetan zegoen artean.

Eta herrian ereindako poema haien denen artean poema lorategi bat sortu zen. Herriaren bihotz taupadak ziren haiek. Taupada bereziak, hitzez eta doinuz osatutako taupadak... Joan ziren kantariak. Joan zen Citroën zaharra. Gehiago ez itzultzeko, zihur asko. Seilu borobil bat zuen paper batek agintzen zuen. Letra oker haiek zekiten dena, gaixoaren dardara zuen makina batek idatzitako letra oker haiek zekiten guztia: kantariak ez zitezkeen gehiago herrira

kantatzen etor. Kanta desegokiak asmatzen omen zituzten, eta handik aurrera kantari izateko ageri bat behar izango omen zen... Kantarietari ez zitzairen defenditzeko gogorik sortu. Zertarako defenditu? Bazekiten paperezko kateak burdinezkoak baino gogorragoak izaten direla. Katea horiek itotzeraino heritutuko zituzten gizonak... Han joan ziren bidean behera, Citroën zaharrea, hautsezko laino bat beraien ondoren uzten zutelarik.

Hurrengo egunean, euria hasi zuen. Haize goxo bigun bat zegoen, eta euria fin fin erortzen zen. Noizpehinka leihoko kristalak zigortzen zituen bere zigor bustiaz. Tanta-hots hura berehala pasatzen zen, baina behin eta berriz ekiten zion bere zigorrari. Euria ez zen aspertzen kristalak urratzen.

Eta euria zen egun guztietan bezala, haurrak barruan gelditu ziren. Bat izan ezik. «Kaixto» izenez ezagutzen zuten herrian. Honek, euritara irtenda, kanta bat hasi zuen:

*«Gure herriko lili guztiak
dizkigute harrapatu.
Inork ez daki aurrerantzean
zer beharko dugun dastatu.»*

Beste haur guztiak begira eduki zituen luzaro. Honetaz konturatu ere ez zen egiten Kaixto, eta euriz eta haizez oretutako kantarekin jarraitu zuen:

*«Gureak ziren lore politez
gehiago ez niri galdetu:
goitik dabilten jauntxoak dira
pobrean kontuz dotoretu.»*

Mutikoaren ahotik ateratzen zen ahots hura herritik atera ziren kantari haien oihartzun urruna zen.

Citroën zaharrea, zakurra zen gertatuaren berri jakingo ez balu bezala zihoan bakarra. Lo. Citroën zaharrena herstuasunezko zaratak bere lo goxo haren lagungarri. Beribilaren atzeko aldean zihoan, gitarra eta beste mila gauzaren artean etzanda, burua aurreko hanken gainean, muturra luze luze. Mila gauza horiek izan ziren luzaroan gizonaren eta emakumearen testiguak. Nekeak eta pozak ezagutzen zituzten. Kantak eta negar malkoak xukatu zituzten. Eta orduan, bai, orduan ere bai. Ixiltasunaren testigu ixilak ziren. Ixileko negarraren adiskide mutuak. Gitarra zaharra, bere nakarezko adabaki horitu harekin, hainbeste aldiz herstutu eta lasaitutako ziritxo beltz haiekin... Han zihoan, baita ere, herrietan zehar astintzen zuten zilarrezko txintzarria. Orduan, ixilik...

Herria oso atzean utzi zutenean, bat batean, gizonak bere bu-larraren sakonetik kanta goxo eztigarria sortu zuen. Hasieran ia entzuten ez zena. Gero, «crescendo» batean sartu zen eta berehalaxe ixildu egin zen. «Ez. Alferrik izango duk kantatzea...» zion bere buruari, «Kantek ez gaizkiek inora eramango... Baina, kantatzen ez badiat, zer egin?...» Berriro hasi zuen lehengo eresi berbera: hasie-ran lehun lehun, gero sendoago. Emakumea ere lagun egiten hasi zitzaion. Biek aurrera begiratzen zuten, betaurrean zuten hautsez betetako bideari. Kanta berria zen. Orduantxe, ixilune luze hartatik bat batean jaiotako kanta zentzugabea. Esaten zituzten hitzek elkar-rekin zer ikusirik ez zuten, baina doinuak elkartzen zuen hitz bat hurrengoarekin, eta horrela jarraitu zuten momentu batez.

Zakurra esnatu egin zen. Nagiak atera zituen, luze luze jarriaz, txilio errukarri batekin. Jeiki zen, buelta hartu eta berriro etzan zen, bestaldera begira. Gero, ezer esaten ez zuten begi haiek itxi zituen eta lo, berriro. Gizon-emakumeak kantuan jarraitzen zuten.

«Gureak ziren lore politez gehiago ez niri galdetu» zion Kaixtok bere euritako kanta hartan...

Bazen herrian ume guztiek ezagutzen zuten toki misterioso bat. Askotan, zer egin ez zekitenean, elizatar ilunaren aurrean jartzen ziren eta oihuka hasten. Haurren irudimen indartsuak egundoko in-terpretazioak ateratzen zituen. Beren oihuari horma haundi hark erantzun egiten zion. Horrela pasatzen zituzten orduak herriko hau-rak...

Orain zerbait antzeko gertatzen ari zen. Inork ez zekien nondik nora atera zuen mutiko hark bere kanta. Euripean, ordurako blai blai eginda, bere doinua luzatu eta luzatu zihoan... Eta bere kanta haizeak eraman zuen. Garai batean beste haize batek, udazkenez, Citroën zaharra, zakurra, eta herriaren kantariak eraman zituen be-zala...

* * *

Hau dena aspaldi gertatu zen. Oraindik herriak bere arnasketa larriari eusten dio, hala ere. Baina, behar bada, egun batean herria-ren bihotza geratu egingo da. Hau gertatuko da udazkeneko haizeak kantarien Citroën zaharrarekin eta kantariekin batera beren oihar-tzuna ere eramango duenean...

Eta Citroën zaharra, urrutian, zeru urdina eta lur iluna elkar-tzen diren unean galdu zen. Arratsaldea zen. Udazken usaidun arras-alde iluna...

PATXI GOENAGA.